

Kıbrıs ‘ta Türk Dilinde 450 Yıllık Yazınsal Birikim

İsmail BOZKURT*

Özet

Kıbrıs Türkleri’nin zengin halk edebiyatındaki ürünler Anadolu halk edebiyatı ile büyük ölçüde benzeşmektedir. Üç yüz yılı aşkın Osmanlı Dönemi’nde Divan şiiri geleneği de güçlü olmuş, padişahlar tarafından ‘sultan-şuara’ (Şairler Sultanı) unvanıyla onurlandırılan dört Divan şairinden biri Kıbrıslı Müftü Hasan Hilmi (d. 1782- ö. 1847) olmuştur. Çok sayıda Divan şairi de vardır.

XIX. yüzyıl’da, Ziya Paşa’nın 1861 – 1863 arasında yönetici, Namık Kemal’in 1873 – 1876 arasında 38 ay sürgün olarak adada bulunması, Tanzimat Edebiyatı’nın adaya taşınmasını da sağlamış, özellikle Namık Kemal’in etkisi belirleyici olmuştur. Namık Kemal, Kıbrıs Türk Edebiyatı’nın Tanzimat Edebiyatı etkisindeki bilinen ilk ürün olan Mağusalı Hasan Nef’î’nin (d.1854 – 1917) yazdığı *Felâket* adlı piyesi hem düzeltmiş, hem de 1875’te İstanbul’da kitap olarak bastırtmıştır.

Namık Kemal’in sürgünlüğünün bitmesinden yalnızca iki yıl sonra 1878’de Kıbrıs İngiliz Yönetimi’ne geçti. Kıbrıs Türk Edebiyatı da değişik dönemlerden geçerek günümüze ulaştı. Bu arada, başta şiir olmak üzere, Türk dilinde roman, öykü, tiyatro, gezi, deneme, yani edebiyatın tüm türlerinde ve Türk edebiyatında görülen tüm yazınsal eğilimlerde çok sayıda eser ortaya çıktı.

Kıbrıs Türk Edebiyatı için şu saptamalar yapılabilir:

- 1) Akdeniz’de günümüzde, 1571’den itibaren Türk varlık ve kültürünün devam ettiği tek ada Kıbrıs’tır.

* Yazar, Araştırmacı, KIBATEK (Kıbrıs-Balkanlar-Avrasya Türk Edebiyatları) Vakfı Başkanı, KKTC Kültür (Eski) Bakanı, Meclis (Eski) Başkanı, KKTC.

- 2) Kıbrıs Türk kültürü ve edebiyatı son doksan yılda özgünleşme sürecini yaşamakta ancak anakara - Türkiye edebiyatının bir kolu ve devamı olma özelliği de sürmektedir.
- 3) Osmanlı Türkiye'si'nde ve Türkiye Cumhuriyeti'nde, kültür ve edebiyat alanındaki değişme ve yenileşmeler, beş veya on beş yıllık zaman dilimleri içinde Kıbrıs'a da yansımıştır.
- 4) Kıbrıs Türk Edebiyatı'ndaki izlek ve çeşitlilikteki zenginlik, nicelik ve nitelik küçümsenmeyecek boyutlarda olup edebiyatın her türünde eserler ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak Kıbrıs'ta, fethinin 450'nci yılında (1571- 2021) Türk dilinde 450 yıllık zengin bir yazınsal birikim vardır. Bildiride bu birikim ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk, Kıbrıs, Dil, Edebiyat, Birikim

450 Years of Literary Accumulation in Turkish Language in Cyprus

Abstract

The products in the rich folk literature of the Turkish Cypriots are largely similar to the Anatolian folk literature. The tradition of Divan poetry during the Ottoman period of more than three hundred years was also strong, and one of the four Divan poets honored by the sultans with the title of sultanü-ş şuara' (Sultan of Poets) was the Turkish Cypriot Mufti Hasan Hilmi (1782-1847). There are many Divan poets.

XIX. the fact that Ziya Pasha was the administrator and Namık Kemal was on the island as an exile in the 19th century also enabled the Tanzimat Literature to be transferred to the island, especially the influence of Namık Kemal was decisive. Namık Kemal corrected the play called Felâket, written by Hasan Nef'î of Famagusta, which is the first known product of the Turkish Cypriot Literature under the influence of Tanzimat Literature, and had it published as a book in Istanbul in 1875.

In the meantime, many works in Turkish language emerged, especially in poetry, novels, stories, plays, travels, essays, that is, in all genres of literature and in all literary tendencies seen in Turkish literature.

The following determinations can be made for Turkish Cypriot Literature:

- 1) Cyprus is the only island in the Mediterranean where Turkish existence and culture has continued since 1571.
- 2) Although the Turkish Cypriot culture and literature has undergone the process of becoming original in the last ninety years, it continues to be a branch and continuation of the literature of the mainland - Turkey.
- 3) Changes and innovations in the field of culture and literature in Ottoman Turkey and the Turkish Republic were also reflected in Cyprus within five or fifteen years.
- 4) The richness, quantity and quality in the theme and diversity in the Turkish Cypriot Literature are not to be underestimated, and works in all types of literature emerge.

As a result, in the 450th year of the conquest (1571- 2021) in Cyprus, there is a rich literary knowledge of 450 years in the Turkish language. In this paper, 450 years of literary experience will be discussed.

Keywords: Turkish, Cyprus, Language, Literature, Accumulation

1. Giriş

Osmanlı İmparatorluğu, 1571’de fethettiği Kıbrıs adasında uyguladığı yerleştirme politikasıyla Anadolu’nun değişik yörelerinden nüfus aktararak bir Türk toplumu oluşmasını sağladı. Anadolu’dan Kıbrıs’a göçürülenler, gelenek-göreneklerini, yaşam biçimlerini, dillerini, genel anlamıyla kültürlerini de Ada’ya taşıdılar. Doğal olarak yeni bir toplumla kurulan komşuluk ilişkileri karşılıklı etkileşime neden oldu. Yeni coğrafyanın ve ada koşullarının sonucu olan kapalı toplum dayatmasıyla kendilerine özgü gelenekler-görenekler de yarattılar.

Dilde de benzer süreç yaşandı. Yeni coğrafyada, kendine özgü bazı nitelikler, sözcükler, kavramlar, deyimler, atasözleri ve başka sözel değerlerle Türkiye Türkçesi’nin yeni bir ağızı ya da bazı araştırmacılara göre ağızları ortaya çıktı. (Kabataş 2007: 23-24, 26)

Ada 1878’de İngilizler’e geçince, Kıbrıs Türkleri’nin uzun soluklu “Varoluş Savaşımı” başladı. Bu savaşım, “Sömürge Yönetimi’ne karşı direnme,” “Enosis’i (Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanması) engelleme,” “Anavatan’dan kopmama” eksenlerinde, daha çok siyasal nitelikte, etnik ve kültürel kimliğe, ulusal-kültürel değerlere sahip çıkma, örgütlenme, gazete/kitap yayımlama, basın aracılığı ile sesini duyurma biçiminde başlatıldı. Üç eksenli savaşım, süreç içinde Ada’yı paylaştıkları saldırgan komşularının, onları “etkisizleştirmeye” yönelik saldırılarına karşı yeni bir boyut kazanarak silahlı direnişe, giderek “devletleşme” sürecine dönüştü.

2021 itibarıyla Kıbrıs’taki Türk varlığı (1571- 2021) 450’nci yılını doldurdu. 450 yıllık süreç, Ada’da Türk dilinde zengin bir yazınsal birikim ortaya çıkardı. Kıbrıs Türk Edebiyatı, Varoluş Süreci’ne göre biçimlendi.

2. Kıbrıs Türk Halk Edebiyatı Birikimi

Kıbrıs Türkleri’nin halk edebiyatındaki ürünler Anadolu halk edebiyatı ile büyük ölçüde benzeşir. Türk Halk Edebiyatı türleri (mani, ninni, türkü, ağıt, efsane, masal, destan, atasözü, deyim, bilmece, fıkra, tekerleme, halk hikâyesi, halk tiyatrosu gibi) Kıbrıs’ta da bol miktarda karşımıza çıkar. Zengin bir anonim halk edebiyatı söz konusudur. (Bozkurt ve Kartal 2019 C.1: 85 - 339)

XVIII. yüzyılın sonlarında doğduğu düşünülen Kıbrıslı Âşık Kenzi (d. 1796? – 1839), âşık tarzı şiirde en iyi bilinen isimdir. (Bozkurt ve Kartal 2019 C 1: 245 - 249) İçinde şarkı, semai, koşma, türkü bulunan ve yarım kalan Divan'ı ile gezip gördüğü Balkan ülkeler ve katıldığı savaşlar hakkında yazdığı destanları vardır. Döneminin siyasi olaylarını işleyen “Dâsitân-ı Kıbrıs” adlı destanı ünlüdür.¹

1878’te Kıbrıs’ın İngilizler’e geçmesinden sonra, halk edebiyatı doğal akışı içinde günümüze kadar süregeldi. Kıbrıs Türk Halkı’nın vicdanını yaralayan İngiliz sömürge uygulamalarına karşı kızgınlık ve direncin edebiyat bağlamında ilk yansımaları halk edebiyatı ürünlerinde görüldü. Bu bağlamda İngiliz Sömürge Yönetimi’nin ilk yıllarında ortaya çıkan özde yasadışı olaylar destanlaştırılarak bir tür özgürlük savaşına dönüştürüldü. Dağa çıkan Hasan Bulliler’in “halk kahramanı” mertebesine yükselmesi somut bir örnektir.

İngiliz’e karşı destanlardaki direnme unsurunu, süreç içinde ortaya çıkan başka destanlarda da görmekteyiz.²

Günümüzde masal derlemeleri, masal yazımı, mani söyleme geleneği dikkat çekicidir ve süregitmektedir.

3. Divan Edebiyatı (1571-1875)

Osmanlı döneminde, Kıbrıs’ta medrese ve tekkelerde dervişler arasında zengin bir edebiyat yaşamı ve Divan şiiri geleneği olduğu biliniyor.

¹ Âşık Kenzi için şu çalışmalara bakınız: a) Harid FEDAI (1989) *Kıbrıslı Âşık Kenzi Divanı, C. I*, (C.II – 1993; C.III -1993) KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bak. Yayınları, Lefkoşa. b) Harid FEDAI (2001) “Kıbrıs Destanı Üzerine,” *Kıbrıs Türk Halk Edebiyatında Destanlar ve Ağıtlar Üzerine Bilgiler, Belgeler, Araştırmalar C:I*, (Haz: Suna ATUN-Bülent FEVZİOĞLU), Samtay Vakfı Yayınları, Gazimağusa-KKTC, s.21-46. c) Dilek BATİSLAM, (2018) “Kıbrıslı Âşık Kenzi’nin Elif-nameleri”, *KISBÜ, Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, Sayı: I/2, Ocak, s.7-16.

² Kıbrıs Türkleri’nin halk edebiyatındaki destan geleneği ve destanlarla direnme konusu için bakınız: a) İsmail BOZKURT (1996) “Kıbrıs Türkleri’nde Halk Edebiyatı Bakımından Destan Geleneği (The Epic Poem Tradition in Turkish Cypriot Literature from the Popular Literature Perspective),” *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi (Journal for Cyprus Studies)*, 2 (1), p. 59–64. b) İsmail BOZKURT (1998) “Kıbrıs Türkleri’nde İngiliz Sömürge Yönetimi’ne Karşı Destanlarla Direnme,” *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayını, Gazimağusa, C. 4, S.1, s. 33 – 43. c) ATUN, Suna - FEVZİOĞLU, Bülent. (2001) *Kıbrıs Türk Halk Edebiyatında Destanlar ve Ağıtlar Üzerine Bilgiler-Belgeler-Araştırmalar C. I*, Samtay Vakfı Yayınları, Gazimağusa- KKTC.

Kıbrıslı Müftü Hasan Hilmi'nin (d. 1782 - ö. 1847) 1829'da Sultan II. Mahmut tarafından 'sultanü-ş şuara' (Şairler Sultanı) unvanıyla onurlandırılması bunun kanıtlarından biridir. (Bozkurt ve Karakartal C 1: 347 - 353)³ Ölüm tarihleri itibarıyla bu dönemin başlıca şairleri şöyledir: Misâli (1607), Zekâî (1648), Siyâhî (1710), Na'îb (1717), Arif Efendi (1725), Handî ya da Hızır Dede (1727), Musîb (Musîb Mehmet Efendi 1754), Müfti Hasan Hilmi Efendi (1847), Hacı Hasan Tahsin Bey (1861), Yusuf Ziya (1869). XIX. yy. divan şairleri arasında Handî (Eski Zağra'lı), Şem'î, Sezayî, Hakkî, Latif, Nâdiri, Salim, İffet, Kerîmî, Tekî, Müfti Râci Efendi'yi de eklemek gerekir. XVIII. yüzyıl sonları ile XIX yüzyıl tarihlenen müftü torunu Cafer bin Abdurrahim'in tuttuğu defterde Sâbit, Nâbi, Nef'i, Gevherî, Âşık Ömer, Köroğlu gibi divan ve âşık edebiyatından isim ve eserlerin bulunması adı geçen dönemde bu isimlerin bilinip okunduğunu gösterir. Bunun yanında adaya resmi görevle ve sürgünle gelenler arasında da divan şairleri çıkmıştır. (Bozkurt ve Karakartal 2019 C 1: 343 – 359)

4. Yeni Edebiyat (1875 -)

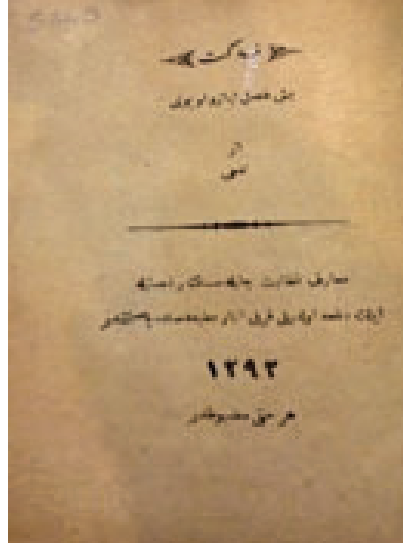
A) Yenileşme Dönemi (1875 – 1928) Edebiyatı

XIX. yüzyıl'da, Ziya Paşa'nın yönetici (1861 – 1863), Namık Kemal'in sürgün olarak adada bulunmaları, Tanzimat Edebiyatı'nın Kıbrıs'a da yansımaları sağladı. (Özoran, 1971: 159-165.) 1873'te adaya sürülen ve 7 Haziran 1876'ya kadar otuz sekiz ay Mağusa'da kalan Namık Kemal'in, gerek sürgünde iken ilgilendiği/yetiştirdiği Kıbrıslı gençler, gerekse vatan ve hürriyet fikirlerinin Kıbrıs'ta Türklüğün/Türk ulusçuluğunun simgesi olarak benimsenmesi bağlamında belirleyici etkisi de oldu.

Namık Kemal, Kıbrıs'ta yeni Türk edebiyatının bilinen bu ilk kitaplaşmış ürünü olup Kıbrıs Türk Edebiyatı'nın "Yenileşme Dönemi"nin başlangıcı sayılan ve mektuplarında adı geçen Mağusalı Hasan Nef'înin (d. 1854 - ö. 1917) yazdığı *Felâket* adlı piyesi düzeltmiş ve 1875'te İstan-

³ 'Sultanü-ş şuara' Kıbrıslı Müftü Hasan Hilmi için bakınız: a) FEDAİ, Harid (2000) *Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi, Şiirler*, (İlaveli İkinci Baskı), Lefkoşa. b) Turhan KAYA (1998) "19. Asırda Kıbrıs'ta Bir Sultanü-ş Şuara: Hasan Hilmi Efendi", "II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, 24-27 Kasım 1998, C.:III, Türkçe Bildiriler, Edebiyat-Sanat, (Haz: İsmail BOZKURT-Hüseyin ATEŞİN-M. KANSU), DAÜ-KAM Yayınları, Gazimağusa, s.67-76.

bul'da basılmasına yardımcı olmuştur. (Bozkurt ve Karakartal 2019 C 1: 421 - 429)

Hasan Nef'i'nin 1875'te İstanbul'da basılan Felâket adlı kitabı

Kıbrıs Türk Edebiyatı'nda “vatan” temalı ilk şiiri, Namık Kemal'i ziyaret eden ve onunla mektuplaşan Kaytazzade Mehmet Nâzım (d. 1857- ö. 1924) kaleme almıştır.⁴ Daha sonra Mustafa Kemal Paşa ile Türk Kurtuluş Savaşı'nı öven şiirler kaleme alan Kaytazzade, hem divan edebiyatı tarzında hem de içeriği yeni şiirleriyle dikkati çeker. Kıbrıs Türk Edebiyatı'nın ilk romanı *Yâdigâr-ı Muhabbet* de (1894/1896)⁵ onun kaleminden çıkmıştır.⁶

Servet-i Fünûn edebiyatının etkisine örnek olarak, Kaytazzade yanında, İdadi hocalığında (1901-1904) bulunup İstanbul'dan Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit, Tevfik Fikret gibi Servet-i Fünûn şair/yazarlarının eserlerini adaya getiren ve bunlardan beslenen Ahmet Râik (Çağlar) (d. 1884 - ö. 1962) Efendi'yi de verebiliriz.

⁴ Onun “Osmanlıyız, Osmanlıyız! / Alemde biz, pek şanlıyız “ dizeleri Namık Kemal'i ne kadar da çağırıştırıyor?

⁵ *Yâdigâr-ı Muhabbet* 1894'te tefrika edilmeye başlanmış, 1896'da kitap olarak çıkmıştır.

⁶ Adları bu çalışmada geçen tüm Kıbrıslı yazarlar için, İsmail Bozkurt ile Oğuz Karakartal'ın yayma hazırladığı beş ciltlik Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi (1571 – 2017)'nin ilgili cildinin ilgili maddesine bakılabilir. Ciltlerin içeriği şöyledir: Birinci Cilt: Tarihçe - Halk Edebiyatı, Divan Edebiyatı, Tiyatro; İkinci: Cilt Şiir 1 (1950 yılına kadar); Üçüncü Cilt: Şiir 2 (1950'den 2017'ye); Dördüncü Cilt: Roman; Beşinci Cilt: Öykü, Anlatı, Anı, Gezi, Deneme.

İngiliz Edebiyatı'ndan çeviriler de yapan Ahmet Râik Efendi'nin, Kahire'deki *Türk*, Bakü'deki *Füyûzât* ve Tiflis'teki *Hayat* gazetelerinde edebî yazı ve incelemeleri yayımlanmıştır. Kıbrıs Türk Edebiyatı'nda ilk deneme kitabı *Eski Şeyler* (1926) onun eseridir.

Kıbrıs'ın ilk Türk gazetecisi ile ilk mizahçısı olarak da kabul edilen, şairliği de olan Ahmet Tevfik Efendi'nin (d. 1838? – ö. 1910), “Bir Manzara-i Dil-güşâ” (1897) (Fedai 2005) adlı Kıbrıs Türk Edebiyatı'nın bilinen ilk hikâyesinden sonra Kıbrıs gazete ve dergilerinde çıkan hikâyelerde de Servet-i Fünûn ruhundan izler görülür.

Kıbrıs Türk Edebiyatı'nda hiciv-mizah yazınının başlangıcı da, Servet-i Fünûn Edebiyatı dönemine denk düşer. İlk örnekleri, gazete ve dergilerde, daha çok şiir türünde ön plâna çıktı. Adaya gelen hiciv-taşlama ustası Şair Eşref”le atışmaları da olan Ahmet Tevfik Efendi'nin çıkardığı *Kokonoz* (1896-1897 ve 1910) ve *Akbaba* (1897-1898) adlı gazeteler Kıbrıs'ın ilk mizah gazeteleri olarak bilinmektedir.⁷

Kıbrıs'ta basılan ilk oyun olan *Hicran-ı Ebedî* (1895) de Ahmet Tevfik Efendi'nindir. (Ezilmez 2017: 90-123) Namık Kemal'in *Vatan yahut Silistire* (1873) adlı oyunu ise adada ilk sahnelenen ve en çok sahnelenip etkili olan eserdir. Rum kışkırtmalarına/taşkınlıklarına tepki olarak ilk kez 1908'de Mağusa'da sahnelendi. Oyunu izleyen Kıbrıs Türkleri'nin ulusal-cı duyguları coştı, halk tiyatrosu çıkışında marşlar eşliğinde sokaklara dağıldı. 1873'de İstanbul'da sahnelendiğinde halkı coşturan oyun, aynı işlevini Kıbrıs'ta da sürdürdü. Oyun, 1908'in sonlarına doğru Lefkoşa'da da oy-

⁷ Ahmet Tevfik Efendi ve *Kıbrıs Türk Hiciv Şiir* için bakınız: a) Fatih ANDI (2000) “Kıbrıslı Bir Jöntürk, “Ahmet Tevfik Efendi ve Çıkardığı Mizah Dergileri: Kokonoz (1896) ile Akbaba (1897),” *Edebiyat Araştırmaları*, İstanbul, s.117-128. b) Harid FEDAI (2002) “Kıbrıs Türk Halkının İlk Mizah Gazeteleri: Kokonoz ile Akbaba,” *Kıbrıs Türk Kültürü-Bildiriler I*, Özyurt Matbaası, Ankara, s.149-154. c) Suna ATUN (2005) *Kıbrıs Türk Hiciv Şiiri Antolojisi*, Samtay Vakfı Yayınları, Gazimağusa - KKTC, s. xxxiii. ç) Tüge GÜZEL (2006) *Kıbrıs Türk Mizahında Fıkralar, Nükteler ve Halk Fıkralarının Tasnifi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Halk Bilimi Ana Dalı, Lefkoşa.

d) Soyalp TAMÇELİK - Mustafa Kemal KASAPOĞLU (2016) *Kıbrıs'ta Mizah Gazetesi Akbaba (Günümüz Türkçesine Aktarılması ve Değerlendirilmesi)*, Gazi Kitabevi, Ankara, 775 s. e) Burak GÖKBULUT (2018) “Kıbrıs Türk Kültüründe Mizahla İlgili Öne Çıkan Gazete ve Dergiler Üzerine Bir Araştırma”, *Journal of History Culture and Art Research*, Vol.7, No. 1, s.733-739. (doi:http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i1.1422), (20.11.2018).

nandı.⁸ Namık Kemal'in bir Osmanlı milliyetçisi olarak adalılara aşılacağı "vatan ve hürriyet aşkı"nın, Kıbrıs Türkleri için Türklüğün, Türk ulusçuluğunun, ulusal direnişin simgesi olması, bu tiyatro hareketi ile başlar. İlerleyen yıllarda, bu durum çok daha belirginleşecektir.

İngiliz Yönetimi'nde olan Kıbrıs'ı bir sığınma yeri ya da Avrupa ve Mısır'a kaçmada bir durak-sıçrama noktası olarak kullanan Jöntürk hareketinin de adada yansımaları oldu. Kıbrıs Türkleri'nin ilk siyasal yapılanması olan Kırâathane-i Osmânî (1886) Jöntürk Hareketi'yle bağlantılı, 1891'de çıkan ilk gazete *Zaman* ile *Mirât- Zaman* ve *Seyf* gazeteleri Jöntürk yanlısıdır. 1902'de Paris'te Prens Sabahattin başkanlığında toplanan ilk Jöntürk kongresine Kıbrıs'tan da delegeler katılmıştır. Adada çok yönlü çalışmalar yapan tıbbiyeli Hâfız Cemal (d. 1824 – ö. 1976), nam-ı diğer Lokman Hekim diğer bir Jöntürk'tür. İkinci Meşrûtiyet döneminde yayılmaya başlayan Türkçülük ve ulusal edebiyat anlayışı da Kıbrıs'a yansır.⁹

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda Almanlar'ın yanında savaşa girmesini fırsat bilen İngilizler'in 5 Kasım 1914'te adayı İngiltere'nin bir parçası olarak ilan etmelerinden sonra, Kıbrıs Türkleri'ndeki yazınsal ve düşünsel hareketlilik 1915-1919 arasında durur. Osmanlı İmparatorluğu ile yeniden birleşmeyi hedefleyen gizli bir örgüt kurulur ama sömürgeciler bu gizli örgütü deşifre edip dağıtırlar ve ağır baskı uygularlar. (Gürel 1984: 102-103 ve Yakış 1984) 1915-1919 arasında adada tek bir Türkçe kitap, gazete ve dergi yayımlanmaz.

İngilizler'in baskılarını daha çok basın yayım alanına yoğunlaştırmamasından yararlanan Kıbrıs Türkleri, Birinci Dünya Savaşı sona ererken

⁸ "Tiyatro - Vatan yahut Silistire," *Sünûhat*, Nr. 98, 22 Teşrin-i Evvel 1908, s.1-2.

⁹ Kıbrıs'taki Jöntürk hareketi ile Türkçülük ve ulusal edebiyat anlayışı için bakınız: a) Ahmet AN (1999) "Kıbrıs Türk Tıp Tarihinden: Doktor Hâfız Cemal Kimdir?" *Kıbrıs Türk Kültürü Üzerine Yazılar*, Kıvılcım Yayınları, Lefkoşa, s. 164-173. s.129. b) Meral DEMİRYÜREK (2009) "Gazetelerdeki Şiirler Bağlamında Kıbrıs Türk Edebiyatında II. Meşrûtiyet (1908-1909)," *Kebikeç*, 27, s.57-78. c) Sibel AKGÜN (2011) "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Geçiş Sürecinde Kıbrıs Türk Aydınları ve Jöntürk Hareketi ile Olan İlişkileri (1865-1918), *History Studies*, Volume 3-3, s.1-21. d) Emin ONUŞ (2015) "Kıbrıs'ta Bir Jöntürk: Ahmed Tevfik Efendi ve Şiirlerinde II. Meşrutiyet," *Turkish Studies*, Volume 10/8, s.1723-1742. d) Oğuz KARAKARTAL (2017) "Ahmet Mithat Efendi ve Doktor Hâfız Cemal Üzerine Bir Karşılaştırma," *Suna Atun'a Armağan*, KIBATEK Vakfı Yayınları, Lefkoşa, s. 133-143.

10-12 Aralık 1918'de, adanın her tarafından gelen yaklaşık 200 delegenin katılımı ile Lefkoşa'da, "Meclis-i Milli" adıyla bir kongre/kurultay toplarlar.¹⁰ Meclis-i Milli, "adanın yeniden Osmanlı yönetimine verilmesinin talep edilmesine" ve Paris'te yapılacak Barış Konferansı'na Kıbrıs Türkleri adına temsilci gönderilmesine karar verir ama İngilizler temsilcinin adadan çıkmasına bile izin vermez. Böylece kararı ve görmezden geldikleri Meclis-i Milli'yi yok sayarlar. Meclis-i Milli'nin, Mustafa Kemal'in Samsun üzerinden Anadolu'ya geçişinden, onun öncülüğünde Erzurum ve Sivas kongrelerinin toplanmasından aylar önce gerçekleşmiş olması dikkat çekici bir husustur.

Meclis-i Milli'nin hemen ardından başlayan Türk Kurtuluş Savaşı ile özdeşleşen Kıbrıs Türkleri için Mustafa Kemal yeni bir umuttur. İngiliz yönetimi altında olmalarına karşın Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Türk Kurtuluş Savaşı ile özdeşleşirler. Bir yolunu bulup Kurtuluş Savaşı'na katılanlar olur. Açılan yardım kampanyaları ile sahnelenen onlarca oyundan elde edilen gelir Anadolu'ya aktarılır. Ankara ile iletişim kurulur. Gazeteler Kurtuluş Savaşı ve Mustafa Kemal Paşa'yı destekler. Kurtuluş Savaşı'nın yılmaz savunuculuğunu da yapan *Davul* (1922-1923) adlı gazete/dergi'de, işgal güçleri özellikle de Rum, Yunan ve İngilizler hicvedilir. Çizgiye dayalı karikatür sanatının ilk örneği *Davul*'da çıkar. *Davul*'da mi-zahî yazı ve şiirler önemli bir yer tutar.

O dönemdeki siyasal ve yazınsal hareketler de izlenir. Örneğin 1920-1922 yılları arasında çıkan *İrşad* dergisinde, Tevfik Fikret ve Mehmet Akif'ten şiirlere rastlandığı gibi, kabulünden ve yayımından bir süre sonra Mehmet Akif'in *İstiklal Marşı* da 1 Nisan 1921'de yayımlanır. Ziya Gökalp'in de ölümü nedeniyle Kıbrıs Türk basınında yazılar çıkar. (Özoran 1967: s.897-902)

Anadolu'ya yardım etmek amacıyla sahnelenen oyunlar arasında Namık Kemal'in *Vatan yahut Silistire* ile *Gülnehal*'i de vardır. *Söz* gazetesi *Gülnehal* sahnelenirken, oyunu 1300 kişinin "sanki bir mabette imişler"

¹⁰ Meclis-i Milli olayı için bakınız: a) Harid FEDAI (1985) "Bir Yıldönümü: 11 Aralık 1918," *Yeni Kıbrıs*, Lefkoşa. b) Sabahattin İSMAİL - Ergin BİRİNCİ (1987) *Kıbrıs Türkünün Varoluş Savaşında İki Ulusal Kongre Meclis-i Millî (1918)-Millî Kongre (1931)*, Lefkoşa.

gibi seyrettiğinden söz eder. (Fedai 1968) Bu bilgi tiyatro hareketinin etkinliğini ve köylere kadar uzandığını da gösterir.¹¹

B) Yerelleşme Dönemi (1928 – 1955) Edebiyatı

Kıbrıs Türkleri, Lozan Anlaşması'nın imzalanmasına kadar, “Meclis-i Milli”nin oybirliğiyle karar verdiği gibi yeniden Türkiye'ye bağlanma ümidi ve çabası içindeydiler. Türk Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanması bu ümidi yükseltti ama 1923 Lozan Anlaşması ile Türkiye ada üzerindeki tüm haklarından vazgeçince bu umut yitirildi. Anadolu'ya, 1878'de ve 1914'te olduğundan daha çok, kitle halinde göçler yaşandı.

1920'li yılların sonuna doğru, Ada'nın geçici olarak el değiştirdiği 1878'in, tek yanlı olarak İngiliz İmparatorluğu'na ilhak edildiği 1914'ün ve Lozan Antlaşması'nın ardından üç büyük göç dalgası yaşayan, sömürge yönetiminden ikinci hatta (İngilizler ve Rumlardan sonra) üçüncü sınıf işlemleri gören bir halk vardı. Kıbrıs Türk Halkı'nın bir İngiliz sömürgesinde tutunması yaşamsal önem kazanmıştı:

- İngiliz sömürgeciler, Kıbrıs'taki “Türk kimliği”ni reddediyorlardı.
- Sömürgeciler yüzyılların birikimi olan vakıflara el koymuş, müftülük makamını denetimleri altına almışlardı.
- Kıbrıs Türkleri için her dönem için karabasan olan, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması (Enosis) hayali tırmandırılıyordu.
- Kimlikleri reddedilen Kıbrıs Türkleri'nin, sömürgeciler ve Enosis karabasani ile mücadele ederken Anavatan bildikleri Türkiye'den kopmamaları da gerekiyordu.

¹¹ Doğup büyüdüğüm Güney Kıbrıs'taki Aytotro (Boğaziçi köyü) 1974 öncesinde Türk-Rum eşit nüfusa sahip karma bir köydü. Köyde geçmişten süregelen canlı bir tiyatro geleneği vardı. Her yıl birkaç oyun sahnelenirdi. İlk gençlik yıllarımdan başlayarak ben de oyunlarda rol almaya başladım. Bu arada *Vatan Yahut Silistre*'de İslâm Bey'i oynadım. Kendim de *Herşey Vatan İçin* adlı bir oyun yazıp köy gençleriyle birlikte sahneledim. Bir köy evinin geniş avlusunda kurulan sahnede oynanan oyunları, çevre köylerden de gelen çok sayıda kişinin izlediğini, oyunun coşku yarattığını çok iyi anımsıyorum. İB. Bakınız: İsmail BOZKURT (2018) *Beştulum'dan Zirköy'e Bir Kıbrıs Çocukluğu ve İlkgençliği 1940 – 1963*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s.239 - 243.

Lozan'dan sonra Anadolu'ya başlayan yoğun göç dalgasına katılmayıp Ada'da kalan Kıbrıs Türkleri, Mustafa Kemal'i ve Cumhuriyet'i adım adım izlerler, Atatürk ilke ve devrimlerini kendiliklerinden benimseyip yaşama geçirirler, bu bağlamda 1929 yılının sonbaharından başlayarak Latin alfabesine geçerler ve Türkiye ile dil-edebiyat birliğini sürdürürler.

İngiliz Sömürge Yönetimi ise tehlike olarak gördüğü Türk ulusalcı hareketin gelişmesini, kökleşmesini ve kitleselleşmesini önlemek amacıyla "Türk kimliğini" reddederken bir dizi önlemler de alır: Türk okullarında Mustafa Kemal resimleri ile Türk bayrağının asılmasını engellemeye çalışır, ulusalcı öğretmenleri sürgün eder, şapka giyen devlet memurlarını cezalandırır. Bu ortam ve baskılara karşın Kıbrıs Türkleri, Sömürge Yönetimi'nin oluşturduğu "yarı demokratik" Kavanin (Yasama) Meclisi¹² üyeliğine, 1930'da İngilizci Evkaf Müdürü Sir Münir'i değil, Kemalist Necati Mısırlıade'yi (sonradan Necati Özkan) seçerek onu Kıbrıs Türkleri'nin kitlesel demokratik tabana dayalı siyasal lideri olarak ortaya çıkarırlar. Necati Özkan, 1 Mayıs 1931'de adanın her yanından gelen 200 temsilcilerin katılımıyla Lefkoşa'da bir Milli Kongre toplayarak liderliğini pekiştirir. (İsmail ve Ergin 1987 – Egemen 2006) Bu Kongre'nin karara bağladığı stratejiler, 1950'li yıllara kadar geçerliliğini korur; Kıbrıs Türkleri'ni 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin eşit kurucu ortağı yapan sürece kadar da belirleyiciliğini sürdürür.

Çok geçmeden İngiliz Sömürge Yönetimi, 1931 Rum Ayaklanması'nı gerekçe göstererek, oluşturduğu "yarı demokratik" Meclis'i dağıtır. Necati Özkan'ın milletvekilliğini de kaldırır. Sıkıyönetim uygulamaya başlar.

Edebiyatta Yerelleşmeye Doğru İlk Adımlar

Anadolu'ya yönelik büyük göç dalgasının yarattığı sarsıntılara, siyasal, yönetsel, toplumsal değişikliklere, 1930'larda dünya ekonomik buhranının bütün şiddeti ve olumsuzluklarıyla Kıbrıs'ta da etkisini göstermeye başlamasına karşın, edebiyatta İstanbul'daki soylu insanların yaşamına özenme süregidiyor, gazetelerde İstanbul'daki şairler gibi duygusal - romantik şiirler yayımlanıyordu. Bu yıllarda yayımlanan *Masum Millet*, *Ha-ber*, *Ses*, *Vakit* gibi gazetelerde şiir adına kayda değer bir gelişme olduğunu

¹² Meclis üyelerinin seçimle gelen üyeleri yanında atanma ile gelenler de vardı.

söylemek olanaklı değildir. Şiir adına gazete sayfalarını hevesli lise öğrencilerinin şiirleri ile Türkiye’den gönderilen şiirler süsler. Türkiye’de yayımlanan dergilerde de Kıbrıs’tan gönderilen şiirler görülür. Hikmet Afif Mapolar (d. 1919 – ö. 1989), “Çardak Dergisi”nde (Ekim 1955) bu durumu şöyle anlatır:

“Şair var şiir yok. Hikâyeci var hikâye yok. Şiir yazıyorlar. Fakat bizi, bizim toplumumuzu, bizim hayatımızı, bizim havamızı, renklerimizi bulamıyoruz o şairlerin şiirlerinde. Aştan bahsedenler, denizi dile getirenler, ağaçla konuşanlar, ıstıraplarını yaşayanlar var ama ‘bizi’ yazan yok. Sanatçı özgür olmalı, dilediğini yazmalı; fakat bizi, bizim insanlarımızı da dile getirerek bir yerli sanat yaratma yolunu tutmalı.”

Aynı dönemde, G. Blunt Pusey adlı bir İngiliz’in, İngilizce - Rumca – Türkçe yazılara açık *Embros* adlı yayın organında, Necmi Sakıb Bodamyalızade’nin İngiliz edebiyatından yaptığı çevirileri, Hikmet Afif Mapolar’ın kısa öyküleri ile Ulviye Mithat’ın (d. 1906- ö. 1980), kadın hakları, kadınların eğitimi, köy kalkınması gibi konulardaki yazıları da yer alıyordu. (Azgın 1998)

Kıbrıs’ın coğrafyasının, insanının, doğasının, dağlarının, ormanlarının, köy ve kasabalarının edebiyata girmesi ilk kez bu dönemde görülür. Hikmet Afif Mapolar, edebiyatta yerelleşmeyi başlatır ve öykü, oyun, roman, oyun, efsane, şiir türlerinde eserlerini peş peşe yazmaya başlar. Onun eserleriyle ilk kez Kıbrıs Türk insanı öykülere, romanlara konu olur; sıradan insanlarla köylüler yanında şehirli zenginler, hizmetçiler ve onların yaşamı edebiyatın konusu haline gelir. Bu filizlenmenin o yıllarda olması yalnızca bir rastlantı olarak nitelendirilemez. Tersine, gelişmenin ulusalcı hareket ile bağlantılı olduğu kuşkusuzdur. Nitekim Mapolar’ın o dönemdeki eserlerinde yoğun bir ulusalcılık da vardır.

Mapolar, Kıbrıs’ta ilk Türkçe roman olan *Yâdigâr-ı Muhabbet*’ten (1894) yıllar sonra roman yazan kişidir. İlk romanı *Kahraman Kaplan*’ın (1935) bir özelliği de Kıbrıs Türk Edebiyatı’nda Latin alfabesiyle yazılan ilk kitap olarak bilinmesidir.¹³ Latin alfabesiyle ilk şiir kitabı ise yıllar

¹³ Hikmet Afif Mapolar’ın ilk romanı olarak bilinen *Kahraman Kaplan*, küçükler için yazdığı bir çocuk öyküsü olup M. Fikri Kitabevi’nde 1935 yılında basılmıştır.

sonra, Nazif Süleyman Ebeoğlu'nun (d.1921 - ö. 2007) *Beyrut Rıhtımlarında* (1942) eseriyle gerçekleşecektir. Öykünün, gazete ve dergilerde yayımlanma olanağının olması ve gazete ile dergilerin öykülere yer vermesi dolayısıyla üretilmesinin sürmesine karşın, 1930'lara kadar Kıbrıs Türk Edebiyatı'nda kitap formatında öykü görülmez.

Dönemin değinilmesi gereken bir yönü, 1929'dan başlayarak çıkarılan operetlerdir. Yalnız Nazım Ali İleri'nin (d.1897- ö. 1977) yedi opereti olduğuna da işaret edelim. (Dedeçay 1991)

İkinci Dünya Savaşı'nın Getirdikleri

Dünyayı sarsan büyük ekonomik bunalımın da etkiyle Ada'da yoksulluk diz boyu iken İkinci Dünya Savaşı gelir. Kıbrıs da, savaşın taraflarından biri olan İngilizler'in toprağı olarak kendisini savaşın içinde bulur; bazı yerler bombalanır, Ada'nın işgal edilebileceğı endişesi yaşanır. Savaş içinde İngiliz sömürge yönetimi, Türkiye ve Yunanistan'la bağdaşıklık ilişkilerini olumlu yönde etkileyeceğı hesabıyla sıkıyönetim uygulamalarını gevşeterek 1941 Ekimi'nde siyasal faaliyetlere izin verir. Kıbrıs Rumları Enosis'i gerçekleştirmek amacıyla harekete geçerken, Kıbrıs Türkleri onları engellemek için örgütlenme çabasına girer.¹⁴ Savaş sürerken az da olsa kitaplar yayımlanır. T. C. Lefkoşa Konsolosluğu'na atanan ve Bursalı takma adını da kullanan Hikmet Taşkent¹⁵ bir edebiyat ortamı yaratır ve Çığ adlı güldeste (antolojik seçki) yayımlanır. (1943)

Çığ, Kıbrıs Türk Edebiyatı'nda başlayan yerelleşmeyi kurumsallaştırma amaçlı ilk toplu hareket sayılabilir. Çığ'ı çıkaranların hedefi seslerini Türkiye'ye duyurmaktır: "Kıbrıs Türkleri arasında doğan bu edebi varlık bizim dar muhitimizi aşacak ve anavatan ufuklarına kadar yayılacaktır.

Mapolar'ın bu ilk eserlerinin roman olup olmadığı tartışmalı olup uzun öykü olarak da nitelenebilir.

¹⁴ Kıbrıs Türkleri'nin örgütlenme süreci için şu eserlere başvurulabilir: a) Bülent FEVZİOĞLU (1998) *Kıraathane-i Osmani'den Cumhuriyet Meclisi'ne (1886-1996) Olaylar, Seçimler/Seçilenler*; Türkiye Büyük Millet Meclisi-KKTC Cumhuriyet Meclisi Ortak Yayını, Ankara. b) İsmail BOZKURT (2015) *Kıbrıs Türk Halkı'nın Siyaset Kurumu Üzerine Deneme*, Lefkoşa.

¹⁵ T.C.Lefkoşa Konsolosluğu'nda görevli ve 'Çığ Hareketi'nin lokomotif durumu olup Bursalı takma adını kullanan Hikmet Taşkent, 1945 yılında Ada'dan ayrılmış ve bu dönemin şiirlerini aynı yılda bir kitapta toplamıştı (*Afrodite'in Adası'ndan*, Ankara 1945).

Oradan duyacağımız yankılar bize daha iyi, daha güzel ve güçlü eserler yaratmak imkânını hazırlayacaktır.”¹⁶ Çığ’da, Hikmet Taşkent, Urkiye Mine Balman (d. 1927

- 2008), Nazif Süleyman Ebeoğlu, Engin Gönül (Emine Otan) (1926 – ö. 1999), İsmail H. Yeşilada, Hikmet Afif Mapolar, Semih Sait Umar (d. 1923 – 2009) ve Reşat Kâzım’ın (Işınay) ürünleri yer alır.

“Çığ”daki öyküler, Mapolar’ın aynı yıl çıkardığı iki öykü kitabı ile birlikte Çağdaş Kıbrıs Türk Edebiyatı’nın ilk olgunlaşmış ve toplu örnekleridir. Çığcılar daha sonra öykü ve şiir kitapları da yayımlarlar ve Mapolar’la başlayan sosyal konuların ya da en azından Kıbrıs’la ilgili sözlerin, değerlerin, gözlemlerin, olayların ve coğrafyaların satır aralarında görülmesi yaygınlaşır.

İkinci Dünya Savaşının Ortalarında Başlayıp Sonrasında Süren Gelişmeler

Kıbrıs Türk Edebiyatı, İkinci Büyük Savaş’ın ortalarında başlayıp savaş sonrasında da süren bir ivme kazandı. Bunun nedenleri ile sonuçlarını şöylece sıralayabiliriz:

- Çığ hareketi, edebiyatta ivme ve dalgalanma yarattı.
- Uzun süren sıkıyönetimden sonra göreceli bir hoşgörü ortamı doğdu. Bu ortam ve Rumlar’ın Enosis kampanyasını tırmandırması üzerine Kıbrıs Türkleri’nde başlayan siyasal, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel hareketlenmenin/örgütlenmenin edebiyata da yansması oldu.
- Dergiler çoğaldı. 1955’e kadar 14 dergi yayımlandı. Birçok genç yetenek, ürünlerini bu yayım organlarında yayımlama olanağı buldu.
- Savaş sonrasında Türkiye ile ilişkiler olağanlaşınca, Ada’ya yeniden kitap ve dergi akışı başladı. Kıbrıslı kitap okurlarıyla

¹⁶ Çığ hareketi için şu çalışmalara bakınız: a) Gülgün SERDAR (2000) “Semih Sait Umar’la Söyleşi,” Şairlerimiz, Şiirlerimiz, -Geçmişten Günümüze Kıbrıs Türk Şiiri-, Ateş Matbaası, Lefkoşa, s.21-33. b) Dinçer KAYA (2016) “Kıbrıs Türk Şiirinde Çığ Dönemi,” *Kıbrıs Yazıları*, 3.Baskı, TMT Derneği Yayınları, Lefkoşa, s.155-168.

edebiyatçıları, savaş döneminde basılan şiir, roman, anı, gezi notları gibi edebiyat eserleriyle tanıştılar. Türkiye'den gelen kitaplardaki köye, kırsal kesime ve kenar mahalle insanlarına yönelme, Kıbrıslı yazarları etkiledi.

- 1948'den itibaren Türkiye'den Kıbrıs'a öğretmen grupları gelmeye başladı. 1950'den hemen sonra ortaöğretim kurumlarına toplu öğretmen akışı oldu. Ada'ya atanan seçkin edebiyat öğretmenleri Naim Buluç, Mehmet Durulgan, İbrahim Zeki Burdurlu, Halid Akarca, Mehmet Öner, Mehmet Irmak, Orhan Ural, Hüseyin Gürtunca, Arif Nihad Asya ve Yusuf Ziya Beyzadoğlu¹⁷ arasında meslekî bilgilerinin yanı sıra, şair olanlar da vardı ve Kıbrıslı öğrencilerin yetişmelerinde payları büyük oldu. İbrahim Zeki Burdurlu ve Arif Nihat Asya Kıbrıs'la ilgili eserler de verdiler.
- Nihad Sami Banarlı'nın teşvik ve yol göstericiliğinde Kıbrıslı edebiyatçılara, İstanbul'daki *Yedigün*'de zaman zaman yer verilmeye başlandı.
- Kıbrıslı öğrencilerin yoğun biçimde Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında eğitim görmeye başlamaları, yatkın olanların Türk Edebiyatı'nı ve gelişmeleri öğrenmelerinde, edebiyat çevrelerini tanımlarında etken oldu.
- 1940'lı yılların sonu ile 1950'li yılların başı, iletişim aracı radyodaki gelişme ve radyolarda edebiyat programları başladı.

Nevzat Yalçın (d. 1926 – ö. 2012), Osman Türkay (d. 1927- ö. 2001), Özker Yaşın (d. 1932 – ö. 2011) Mustafa İzzet Adiloğlu (d. 1934 -), Pembe Marmara (d. 1935 – ö. 1984), Taner Baybars (d. 1936 – ö. 2010) adlarını ilk kez bu yıllarda duyuran edebiyatçıların başında gelir. Süreç içinde seslerini iyi duyuracak ve Kıbrıs Türk Edebiyatı'nda yeri olacak olan bu edebiyatçılardan Nevzat Yalçın Türkiye'de “Hisarcılar” arasında yer alacak, Osman Türkay'ın kitapları çok sayıda dile çevrilip iki kez Nobel'e aday gösterilecek, Özker Yaşın “Milli Şair” olarak tanınıp Türkiye'de iyice bilinen bir Kıbrıslı şair olacaktır.

¹⁷ Yusuf Ziya Beyzadoğlu, lisede benim edebiyat öğretmenimdi. Çok iyi bir öğretmendi. Edebiyat sevgimde ve edebiyatçılığimde katkısı çoktur. Onu saygı ile anıyorum. İB

İkinci Dünya Savaşı yılları nedeniyle Türkiye ile ilişkilerin kesik olmasından dolayı Kıbrıslı edebiyatçıların, ‘yasaklı’ Nâzım Hikmet ve ‘Garip’ akımından pek haberleri olmadı. Savaşın etkileri azalıp Türkiye ile iletişim başlaması, serbest şiire hafiften geçişe de olanak yarattı ve savaş sonrasında serbest nazmın ilk örnekleri görülmeye başladı. 1950’lerin başında Kıbrıs Türk şiirine akseden “Garip” anlayışı, 1950’lerin ilk yarısında serbest şiir olarak yükselişe geçti ve 1960’lara kadar etkisini sürdürdü. Bu anlayışın Kıbrıs Türk şiirindeki en güçlü ve uzun soluklu temsilcisi Pembe Marmara ise de, serbest şiirin en başarılı birkaç örneğini öykücü/romancı/oyun yazarı nitelikleriyle tanınan Hikmet Afif Mapolar verdi.

Kıbrıs Türk Edebiyatı’nda İkinci Büyük Savaş’ın ortalarında başlayıp savaş sonrasında da süren bir ivme düzyazı türlerinde de görüldü. Roman ve oyunda ilk örneklerden sonra üretim dururken, öykü, deneme, anı, gezi türlerinde gazete ve dergilerde az sayıda ürün yayımlanmıştı. Bu durumu tersine çeviren ilk kişi daha önce anlattığımız gibi üretken edebiyatçı Hikmet Afif Mapolar oldu. Mapolar, gazeteciliği yanı sıra roman, oyun, öykü türlerinde peş peşe eserler vererek, Kıbrıs Türk Edebiyatı’nda bu türlerin de var olduğunun ilk işaretlerini verdi. Onunla aynı dönemde, özellikle İkinci Büyük Savaş’tan sonra düzyazı türlerinde eser veren başka edebiyatçılar da var. İsmail Karagözlü (d. 1921 – ö. 2000), Argun Korkut (d. 1930 -), Semih S. Umar, Samet Mart (Sacit Tekin – d. 1931 -), Numan Ali Levent (d. 1935- ö. 2001) ve Özker Yaşın bu edebiyatçıların başında gelir.

Urkiye Mine Balman, Pembe Marmara, Engin Gönül (Emine Otan) gibi kadın mizahçıların da ortaya çıktığı Yenileşme Dönemi’nde, değişik isimler hiciv- mizah alanında ürün verdiler.

Yerelleşme – Ulusalçılık Koşutluğu

Kıbrıs Türk Edebiyatı’nda Yerelleşme Dönemi olarak nitelediğimiz 1928-1955 dönemi edebiyatının en önemli özelliği, yerelleşmenin büyük oranda ulusallaşma anlamı da taşıması ve edebiyattaki ulusalçılık akımıdır. Özellikle Hikmet Afif Mapolar’ın ilk romanlarıyla tüm oyunlarında Türk ulusçuluğu ve Atatürkçülük yoğundur.

Hikmet Afif Mapolar 1939 tarihli Kasırga romanını, “kalenin burçları dışından başlayıp burçları içerisine kadar giren ilk efsanevi Türk romanı” olarak nitelendirir. Romanda Türklük yüceltilir, “Orta Asya”dan, “Türkün

Atillâsı”ndan, “Türkün büyük Metesi”nden, “Yavuzlar’dan,” “Timurlar”-dan, “tarihte Türk kadar, medeniyette Türk kadar, insanlıkta Türk kadar yüksek yaratılmış bir millet”ten, “tarihlerin kahramanı, tarihlerin sesi ve tarihleri yükselten Türklük”ten söz edilir. (Gökmen/Mapolar 1939: 6 – 21)

Hikmet Afif Mapolar’ın 1935 tarihli oyunu *Duman*, Orta Asya bağlantılı iken *Meş’ale* (1942), Çanakkale, Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet’in ilanı ile Atatürk’ün ölümünü; *Mucize* (1943) destansı biçimde Türk Kurtuluş Savaşı’nı; *Altın Şehir* (1945) simgesel olarak yeni başkent Ankara’yı konu eder.

Salt Türkçülük ve Türk ulusçuluğu ile başlayan süreç, genel anlamda yaşanan edebiyatta yerelleşme süreciyle koşutluk gösterir. Yeni edebiyat nasıl Tanzimat ve Servet-i Fünun etkisinde yürüyüp de 1920’li yılların sonunda yerelleşme sürecine girdiyse, ulusalcılık da özellikle Enosis istemlerinin yoğunlaştığı İkinci Dünya Savaşı sonrasında, yerel motiflerle beslenen bir sürece girer. Tırmanışa geçen Enosis hareketi, Kıbrıs Türkler’inde ulusalcılığı daha da kamçılar.

İngiliz Sömürge Yönetimi ile kentin o zamanki Rum Belediye Başkanı’nın çıkardığı birçok güçlüğe karşın Namık Kemal’in Mağusa’nın Camiönü Meydanı’na, Medrese Binası’nın önüne dikilen büstü 17 Mart 1953’te törenle açılır.¹⁸ O günden sonra meydanın adı Namık Kemal Meydanı olur. Bu olayla Namık Kemal yeniden keşfedilir. Başta Özker Yaşın, Taner Baybars ve Mustafa İzzet Adiloğlu gibi Kıbrıslı şairlerle adada görev yapan şair- öğretmenlerden İbrahim Zeki Burdurlu, Arif Nihat Asya gibi öğretmen/şairler, onu adadaki Türk direnişinin simgesi olarak yüceleştirirler. Büstünün dikilmesi, simgeselliğe anıtsal bir nitelik de kazandırır.¹⁹

¹⁸ Namık Kemal Büstü, heykeltıraş Burhanettin Durupınar’ın eseridir. Müze olarak kullanılan Namık Kemal zindanı da Namık Kemal Meydanı’ndadır. Meydan, çok genişlemesine ve surların dışına çok taşmasına karşın kentin başta gelen simgesi ve merkezi durumundadır. Kent’teki sosyal, kültürel, siyasal etkinlikler bu meydana gerçekleştirilir. Kentin en köklü lisesi de Namık Kemal adını taşır. 20 Temmuz 1974’ten sonra Gazimağusa adını alan kent, Namık Kemal’le özdeşleşmiştir.

¹⁹ Namık Kemal’in Kıbrıs Türkleri için Türklüğün, Türk ulusçuluğunun, ulusal direnişin simgesi olması konusu için bakınız: a) İsmail BOZKURT (1998) “Kıbrıs Türk Edebiyatında Namık Kemal,” *Namık Kemal Sempozyumu Bildirileri*, DAÜ Fen-Ed. Fak. Yayınları, Gazimağusa, s. 59-74. b) İsmail BOZKURT (2021) “Kıbrıs’ta ‘Türklük/ Türk Milliyetçiliği’ Simgesi Namık Kemal,” *Teori*, Ağustos 2021 Sayı 379, s. 3 – 10. Mehmet YAŞIN “Osmanlı milliyetçisi” Namık Kemal’in Kıbrıs Türk Edebiyatı’nda

Çok geçmeden 1955'te EOKA'nın Ensis'i gerçekleştirme hedefiyle terör eylemlerine başlaması ve Kıbrıs Türkleri'nin savunma içgüdüleriyle karşı örgütlenmeye başlamasına koşut olarak, ulusalcı edebiyat daha da güç ve ivme kazanır. Bu dönem (1955 – 1974) Kıbrıs Türk Edebiyatı'nın “Direniş Dönemi” olarak kabul edilir.

C) Direniş Dönemi (1955 – 1975) Edebiyatı

1 Nisan 1955'te başlayan EOKA terörünün ve Kıbrıs Rumları'nın, Yunanistan'ın desteği ve işbirliğiyle, 16 Ağustos 1960 tarihinde ilân edilen Kıbrıs Cumhuriyeti'ni daha kuruluş aşamasında Enosis yolunda bir adım olarak görüp hedefe varmak için Akritas Plânı'nı uygulamaya koymalarının özünde, Kıbrıs Türkleri'ni “etkisizleştirmek” vardır. Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi'nin “Direniş Dönemi” olarak kabul edilen 1955 - 1974 yılları arasında ortaya çıkan edebiyat ürünleri, çok büyük oranda savaşları, Rum saldırılarını, göçleri, acıları, kan, ölüm ve gözyaşı içerisindeki kahramanlıkları, ulusal direnişi anlatmaktadır. Bu edebiyat “ulusalcı” olması yanında, “toplumcu” niteliği ile kendisini gösterir. Yazınsal türlerin hemen hepsinde ürün verilir. Yaygın izlek, kahramanlık, Türk kimliği, toplumsal varoluş, ulusal direniş, Atatürk sevgisi, Türkiye sevgisi ve özlemi, Türk askerinin bir gün adaya geleceği inancıdır.

Ulusalcı Kıbrıs Türk şiirinin en güçlü ve uzun soluklu ismi Özker Yaşın, özellikle 1955-1965 yılları arasında Kıbrıs Türk Halkı'nın geçirdiği sürecin her aşamasını, dizeleri ve romanları ile edebiyata ve tarihe mal eder, ulusalcı Kıbrıs Türk şiirinin bayraktarlığını yapar, bir dönem “milli şair” olarak nitelendirilir. Ulusalcı edebiyat bağlamında Osman Türkay, Mustafa İzzet Adiloğlu, Hüseyin İrkad (d. 1933 – ö. 2004), Kutlu Adalı (d. 1935 – 1996), Bener Hakkı Hakeri (d. 1936 – ö. 2006); Oktay Öksüzöğlü (d. 1941 -); Orbay Deliceirmak (d. 1942 -), Süleyman Uluçamgil (d. 1944 – ö. 1964), Mehmet Levent (d.1946-), adlarını da saymak gerekir.

1960'lı yıllarda, hamasî-ulusalcı şiirin en yoğun örnekleri yanında, Türk şiirinde Garip hareketine tepki olarak ortaya çıkan “İkinci Yeni” akımının etkisinde Ada'da “soyut şiir” olarak adlandırılan yeni bir şiir hareke-

Türklüğün/Türk milliyetçiliğin simgesi olarak yer almasını “*insanı gülümsetecek biçimde bir tersyüz ediş*” olarak niteler: Mehmet YAŞIN (1994) *Kıbrıstürk Şiiri Antolojisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 31.

ti de başlar. Kıbrıs Türk Edebiyatı’nda “soyut şiir,” kaynağını Türkiye’deki “İkinci Yeni”den alır; ancak bu şiir anlayışının doğası gereği birebir ona benzemez, ona öykünmez. Bu imgeci - soyut şiirin öncüleri Mehmet Kansı (d. 1936 -) ile Fikret Demirağ’dır. (d. 1938 – ö. 2010)’dur. Ortak çalışmaları İkinci Yaşamı (1960), Garip tarzında yazılmış şiirlerin bulunduğu ancak İkinci Yeni’nin de ipuçlarının verildiği ilk eser olması bakımından önemlidir. Daha sonra birçok şair soyut şiirin güçlü örneklerini verirler. Kaya Çanca (d. 1945 – ö. 1973), Zeki Ali (d. 1943) , Yılmaz Hakkı Hakeri (d. 1944 -) ve Ersin Taşer (d. 1945 – ö. 2021) İkinci Yeni etkisinde nitelikli ürün veren şairlerin başında gelir.

Direnış Dönemi’nde şiir kadar önde ve yaygın olan diğer tür “tiyatro” dur. 1974’e dek Kıbrıs Türk tiyatro edebiyatının genellikle ulusalcı bir çizgide seyrettiği rahatlıkla söylenebilir. Konusunu Kıbrıs Türk direnişinden alan ulusal oyunlar, önemli bir sosyal işlevi yerine getiren “popüler-haması” eserler olup bir bölümü, Bayrak Radyosu için hazırlanmış radyofonik piyeslerdir.²⁰

Bu dönemde yazılan öykü ve romanlar da doğal olarak ulusal konuları içermektedir ve bu öykü ve romanlar, Kıbrıs Türk Varoluş Savaşımı ve direnişine ışık tutan eserlerdir. Dönemin öykü ve romanındaki ana izlek ve konular baskın bir biçimde Kıbrıs Türk varoluş savaşı ve direnişiyile ilgili olup Türk-Rum çatışmaları sırasında yaşananları, savaş sonrasının siyasî-sosyal-kültürel ve ekonomik bunalımlarını konu ederler. Bu eserlerle Direniş Dönemi’ndeki Kıbrıs Türkü’nün toplumsal panoraması çizilir. Özker Yaşın, Numan Ali Levent ve Yaşar İsmailoğlu (d. 1945 -) isimlerini sayabiliriz.

Hiciv-Mizah dergileri bu dönemde de yayımlandı. İlk karikatür romanı Çizgi (1955) Ramiz Gökçe tarafından yaratıldı.

Yöresel Edebiyat

21 Aralık 1963 sonrası dönemde, kuşatılmış ve birbiriyle bağlantısı olmayan Türk kent, kasaba ve köyleri arasındaki iletişimsizlik, bölge rad-

²⁰ O dönemin oyunları için bakınız: a) *Kıbrıs Türk Ulusal Radyo ve Sahne Oyunları*, Gençlik Spor ve Kültür İşleri Dairesi, Ergenekon Yayınları: 6, Bozkurt Matbaası, Lefkoşa Ağustos 1973; b) *Kıbrıs Türk Ulusal Sahne Oyunları*, Gençlik Spor ve Kültür İşleri Dairesi, Ergenekon Yayınları:7, Halkın Sesi Matbaası, Lefkoşa Şubat 1974.

yoları kurularak ve yerel dergiler çıkarılarak giderilmeye çalışılıyor ve bu durum ve ortamda bile yazınsal filizlenmeler görülebiliyordu.

Bucak, öğretmen olan Hüseyin İrkad'ın, öğrencileri ile birlikte kısıtlı olanaklarla ve Baf Kurtuluş Lisesi'nin teksir makineleri ile çıkardığı bir dergi (İrkad 2014: 25); *Mücahit*, Geçitkale (Köfünye) köyünde teksir makinesi ile çıkarılan haftalık bir gazetedir. *Mücahit*'in 4 Aralık 1964 tarihli sayısında Limasol kentinde çıkan başka bir yöresel yayın olan *Limasol'un Sesi* ile ilgili bilgiler vardır.

Mücahit'teki şiirlerin yazınsal yönü ve değerleri tartışılabilir. Amatör manzumeler oldukları da söylenebilir. Bu bakımdan yazınsal yönlerinden çok, tarihe yaptıkları tanıklık esas alınmalıdır. Şiirin yaygın evrensel izleği aşk olduğu halde *Mücahit*'in eldeki 25 sayısında yayımlanan 76 şiirin içinde bir tek aşk şiiri olması, zamanın toplum ve birey psikolojisi konusunda ipuçları verir niteliktedir.²¹

D) Çağcıl Dönem (1974 -) Edebiyatı

1974 Barış Harekâtı, Kıbrıs tarihinde bir dönüm noktasıdır. Türkiye, garantörlük hakkından doğan askeri müdahale hakkını kullanmış; büyük oranda göçmen olması pahasına, Türk halkı adanın Kuzey'inde toplanarak “ülkem/yurdum” diyebileceği bütünsel bir toprağa kavuşmuştur.

Kıbrıs Türk Edebiyatı'nda ulusalcılığın hiçbir dönem ve koşulda ortadan kalkmamasına karşın, savaş ortamı geride kaldıktan sonra giderek kendilerini güvencede görüp duyumsayan edebiyatçılarda, kardeşlik, barış, hümanizm gibi konulara yöneliş olur. Adayı sevme, sahip olunan güzellikler, üzerinde yaşanan toprak, bu toprağın tarihten gelen kültürel birikimi ve Akdenizlilik kimliği, edebiyatı besleyen izlek, unsur, kavramlar olarak, yoğun biçimde yazınsal ürünlerde görülmeye başlar.

1974 Sonrası Roman Ve Öykü

2017'de yayımlanan *Kıbrıs Türk Edebiyat Tarihi (1571 – 2017)* dördüncü cildi romana ayrılmış olup *Yâdigâr-ı Muhabbet*'ten (1894) başla-

²¹ *Mücahit* gazetesini 1964 yılında bölgenin mücahit komutanı olarak, mücahit arkadaşlarımla birlikte ben çıkardım. Direniş ve mücahitlik anılarımın yer aldığı kitabımda gazete ile ilgili bilgiler de vardır. (İB) Daha çok bilgi için bakınız: İsmail BOZKURT (2017) *Zirköy'den Mermertepe'ye Kıbrıs'ta Direniş Ve Mücahitlik Yılları*, İş Bankası Yayını - İstanbul, s. 273 ve 283.

arak, büyük çoğunluğu 1974 sonrasında yazılan 136 roman incelenir.²² Birçok yazarın, diğer ürünleri yanında bir ya iki romanı vardır. Üç ya da daha çok romanı olan ve roman yazmalarında süreklilik de görülen yazarlar romancı olarak kabul edilirse, Hikmet Afif Mapolar, Özker Yaşın, Bay-sal Rağıp Gülboy (1937 -), İsmail Bozkurt (d. 1940-), Oğuz Yorgancıoğlu (d. 1942 – ö. 2020), Bekir Kara (d. 1945 -), Özden Selenge (d. 1947 -), Sultan Okumuşoğlu (d. 1947 -), Serpil Yalçın (d.1955 -), Mehmet Yaşın (d. 1958 -), Bülent Dizdarlı (d. 1959 -), Tijen Zeybek (d. 1965 -), Tufan Erhürman (d. 1970 -), Ferhat Atik (d. 1971 -) ve Cengiz Erdem romancı sayılabilir.²³ Bu saptamanın 2017 yılı itibarıyla yapıldığını da vurgulamak gerekir.

1974 sonrası dönemin önemli bir özelliği, insan gerçeğine dayalı roman yazarlığının gelişmesidir. Bu romanlar genellikle savaş, göç, göç sonrası yerleşme izlekleri yanında yeni bir toplumsal yaşamı, topluma özgü Türk Direnişi ile 20 Temmuz 1974 Barış Harekâtı gerçeği de roman ve öykü başta olmak üzere birçok eserin izleği olarak yer almıştır. Savaştan yıllar sonra, direnen, ölen, göç eden ve yeni bir yaşam kurmaya çalışan insanların çektikleri acılar, aşkları ve özlemleri, tarihe tanıklık etmek isteyen romancılar tarafından ele alınıp ölümsüzleştirilmekte ve yeniden yaratılmaktadır.

1974 sonrası Kıbrıs Türk öykücülüğünde atılım yaşanmıştır. Artık kapalı, direnen, komünitif (cemaatçi) bir toplum değil; bireyci, değişken, yeni arayışlar içinde olan ve yeni değerler edinmiş, yani değişikliğe uğramış bir toplum vardır. Öykülerde toplumun dil ve folklorik özellikleri ile geçmiş yaşantının izlerini görmek mümkündür. Bu türün yazarı olarak Mehmet Kansu, Bener Hakkı Hakeri, Osman Güvenir (d.1943 -), Bekir Kara, Özben Aksoy (d. 1946 -), Özden Selenge, Gülsade Soykök (d. 1963 -), Hüseyin Çakmak (d. 1964 -), Hakan Yozcu (d. 1964 -), Zeynep Yenen (d. 1964 -), Orkun Bozkurt (d. 1972 -), Ceyhan Özyıldız (d. 1973 -), Ay-san Özcezarlı (d. 1974 -) ve Emrah Öztürk (d. 1986 -) adları verilebilir. Bu isimler birden çok öykü kitabı sahibidir. Türde süreklilikleri olduğu da

²² İsmail BOZKURT- Oğuz KARAKARTAL (2019) age., C. 4, s.,15.

²³ Hiç kuşkusuz romancı kimliği yazılan roman sayısı ile belirlenmez, ancak toplam roman sayısının çok fazla olmadığı Kıbrıs Türk Edebiyatı bağlamında, romancı olma niteliği en az üç roman yazarlar için öngörüldü.

söylenebilir. Tek bir öykü kitabı ya da başka eserleri yanında bir de öykü kitabı yazarların sayısı oldukça çoktur. Hüseyin Çakmak ile Orkun Bozkurt mizahî öykünün değişik ve ilginç örneklerini vermektedir.

1974 Sonrasında Diğer Düzyazı Türleri

Diğer düzyazı türlerinden “anı/özgeçmiş/yaşantı,” en çok ürün verilen tür oldu. Bu türde 2017 itibarıyla 127 yazarın, çok büyük çoğunluğu 1974 sonrasında yazılan 214 kitabı yayımlandı. Ahmet Sanver (d. 1943 -) ile Aydan Afşaroğlu ((d. 1963 -) bu alanda süreklilik gösteren ve yalnız bu konuda yazan iki yazardır. Nezire Gürkan ile Filiz Besim (d. 1965 -) de söyleşi/röportaj türünde ilginç eserler vermektedir.

Tiyatro yazarlığında Üner Ulutuğ (d. 1938- ö. 1978), Ali Nesim (d. 1941 – ö. 2014), Ahmet Tolgay (d. 1944 -), Bekir Kara, Özden Selenge, Filiz Naldöven (d. 1954 – 2016), Sevil Emirzade (d. 1948 -) gibi isimler örnek olarak verilebilir.

Az ürün verilen ve genelde başka türlerde eser verenlerin yazdığı gezi türünde, kadın yazarların, (Neriman Cahit - d. 1947, Hasibe Şahoğlu - d. 1953, Sevgül Uludağ Erkut - d. 1958, Filiz Besim) yoğunlaştığını görürüz. Neriman Cahit, çok yönlü ve araştırma dahil değişik türlerde eser veren bir kadın yazardır.

Ahmet Raik’le başlayan deneme türünde, genelde başka türde eser verenlerin deneme kitabı/kitapları da var. 2017 itibarıyla, sadece deneme kitabı çıkaranlar Mustafa Ersöz (d. 1947 -), Şener Levent (d. 1948 -), Sibel Siber (d. 1960 -), Özlem Çatal Eserer (d. 1970 -) ve Mehmet Kumser’dir. Orkun Bozkurt’un “mizahî deneme” kitabı, Kıbrıs Türk Edebiyatı’nda tek örnektir.

Çocuk edebiyatında Aysel Gürmen (d. 1956 -), Mine Ömer (d. 1961 -), Ayşen Dağlı (d. 1962 -), Havva Tekin (d. 1963 -) gibi isimler sayılabilir.

Her dönemde olduğu gibi, 1974 sonrası dönemde de hiciv-mizah, uzun ömürlü olmayan mizah dergileri ile (*Akrep*, *Lololo*, *Çirkef*, *Yeni Akrep*, *Lololo*, *Tantana*) sürdürülüyor.

Harid Fedai (d. 1930 – ö. 2017), Mahmut İslamoğlu (d. 1934 -), İsmail Bozkurt, Ali Nesim, Oğuz Yorgancıoğlu, Mustafa Gökçeoğlu (d. 1942

-), Gülgün Serdar (d. 1944 -), Suna Atun (d. 1949 – ö. 2013) ve Bülent Fevzioğlu (d. 1957 -) yazınsal/kültürel inceleme türünde eserler verdiler. Mehmet Ertuğ (d.1939 -) ile Yaşar Ersoy'un (d. 1951 -) tiyatro türü ile ilgili kültürel inceleme alanında eserler verdiklerini de belirtmek gerekir. Başta Oğuz Karakartal ve yetiştirdiği genç bilim insanları ile diğer bilim insanları, Kıbrıs Türk Edebiyatı'nın bilimsel olarak ele alınmasına ciddi katkı yapmaktadır. Dil konusunda da yoğun çalışma yapan genç bilim insanları yetişmiştir.

1974 Sonrası Şiiri

Öncesinde olduğu gibi 1974 sonrasında da şiir türünde, tek tek sayma olanağı bulunmayan çok sayıda isim var. Nitekim beş ciltlik Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi'nin (1571 – 2017) iki cildi (İkinci ve Üçüncü ciltler) şiire ayrılmıştır.

1974 sonrasında şiirde evrensel arayışlar süreci yaşanır. Şiir yazımında bireyci bir anlayışla evrensel insancıl değerler, siyasal ve sosyal baskı altında kalan bireyin iç dünyası, değişik ve özgün motif ve imgelerle dile getirilirken yeni biçim-tekniklerden de yararlanılır. Şiir dili de oldukça sağlamlaşmıştır; dile hâkimiyet son derece dikkat çekicidir. Eski kuşaktan gelen şairler de 1974 sonrasında yeni arayışlara yönelirler ve şiirlerini içerik ve biçim bakımından daha çok zenginleştirirler.

1974'ten günümüze uzanan Kıbrıs Türk şiiri, herhangi bir sınıflandırmaya dâhil olmayan, kuşak ayrıştırması olmayan şairlerden oluşmuş, farklı poetik ve şiirsel birikimleri olan, çağdaş, özgün, entelektüel ve estetik yapısı sağlam bir şiirdir. Bunun bir istisnası, “74 Kuşağı” olarak nitelenen, Kıbrıs Türk şiirinde bir akımdan çok, eserlerinde bazı ortak duygu ve düşünceleri dile getiren Hakkı Yücel (d. 1952 -), Mehmet Yaşın, Neşe Yaşın (d. 1959 -) ve gibi dönemin genç şairlerini ifade eden şiir hareketidir. Bu isimler, kendilerinden önceki ulusalcı şiir geleneğini tümünden reddeder ve radikal karşıt bir söylemle yeni bir ideolojik şiire yönelirler. Bu özelliklerinden dolayı “Red Cephesi” olarak da adlandırılırlar.

Ulusalcı şiirin küçümsenemeyecek boyut ve içerikle süregitmektedir. Bu bağlamda ilk akla gelen Mustafa Ahmet Dolmacı (d. 1915 - ?), Mehmet Tahir Doluner (d. 1930 - ö. 2005), Mehmet Salih Emircan (d. 1937 -), Fikret Kürşat'ı (d. 1940 -), İlter Veziroğlu (d. 1941 –), Oktay Öksüzöğlu,

Mehmet Levent, Osman Güvenir, Türkay Ilıcak (d. 1945 -) ve Bülent Fevzioğlu'nu sayabiliriz.²⁴ Bu isimler ulusalcı çizgi dışında da ürün vermektedir.

Hiciv-mizahî şiir, her dönemde olduğu gibi 1974 sonrasında da vardır. Hasan Şaşmaz (d. 1916 -), Mahmut İslâmoğlu, Harid Fedai, Özker Yaşın, Osman Türkay, Mehmet Tahir Doluner, Mehmet Levent, Fuat Veziroğlu (d. 1935 -), Bülent Fevzioğlu, Hüseyin İrkad ve Türkay Ilıcak (d. 1945 -) bu türde hemen akla gelen isimlerdir.

Günümüzde, uyaksız/soyut şiir yanında geleneksel halk edebiyatı tarzında dörtlük ve hece vezni kullanan şairler de vardır. Bülent Fevzioğlu buna çok iyi bir örnek olup doğaçlama şiir yazma beceri ve yeteneği belirgindir. Çok da üretkendir. Kubilay Belig (d. 1930 -) de geleneksel tarzı kullananlardan biri olup bir özelliği “aruz”u da aruzu kullanmasıdır. (Bozkurt ve Karakartal 2017 C 2: 208 - 220)

Geleneksel şiirin ve halk edebiyatının yaygın türü olan mani, günümüzde de varlığını bir şiir alt türü gibi sürdürmekte olup mani üretip kitaplaştıran Mahmut İslamoğlu, Emine Hür (d. 1941 -), Türkay Ilıcak, Fatma Sevim (d. 1968 -), Ahmet Ömerağa Albayrak (d. 1960 -), Hasan Paralı (d. 1990 -) gibi edebiyatçılar vardır.

²⁴ Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra, günümüzde Türk Devletleri Teşkilatı aşamasına varan Türk Birliği izleği de şiirlerde yer alır. Mehmet S. Emircan da “Biz Kimiz” adlı şiirindeki “Yüz doksan beş bin değil tam iki yüz milyonuz” dizesinde, şiirin yazıldığı tarihteki iki yüz bin Kıbrıslı Türkün iki yüz milyonluk Türk Dünyası'nın bir parçası olduğunu belirtirken, “Selam on sekizinci özgür devletimize” dizesinde KKTC'yi 18'inci Türk Devleti olarak niteler. (Emircan 1997) Mustafa Ahmet Dolmacı'nın “Özümüz” adlı şiirinin bir ise dörtlüğü şöyledir: “Bütün dünya Türkleri yeni birlik kuralım / Bir kültür altında hepimiz toplanalım / Türklüğün tarihini dünyaya tanıtalım / Medeniyet yolunda yeni çıkır açalım.” (Dolmacı 1993: 26 – 27)

5. Genel Değerlendirme - Sonuç

Kıbrıs'taki 450 yıllık (1571 – 2021) Kıbrıs Türk Edebiyatı için şu saptamalar yapılabilir:

- 1) Akdeniz'de, 1571'den itibaren Türk varlık ve kültürünün devam ettiği tek ada Kıbrıs'tır.
- 2) Kıbrıs Türk kültürü ve edebiyatı yaklaşık bir yüzyılda özgünleşme sürecini yaşarken, anakara - Türkiye edebiyatının kolu ve devamı olma özelliği de sürmektedir.
- 3) Osmanlı Türkiyesi'nde olduğu gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nde de, kültür ve edebiyat alanındaki değişme ve yenileşmelerle yazınsal akımlar 5 - 15 yıllık zaman dilimleri içinde Kıbrıs'a da yansımaktadır. Bir başka anlatımla, anakara-Türkiye edebiyatındaki yenileşme ve değişimleri takip etmek Kıbrıs'ta bir yazınsal gelenek haline gelmiştir.
- 4) Kıbrıs Türk Edebiyatı'ndaki izlek ve çeşitlilikteki zenginlikle nicelik ve nitelik, küçümsenmeyecek boyutlarda olup romantizm, gerçekçilik, sosyal gerçekçilik, postmodernizm ve deneysel uzanan yazınsal akımların tümü edebiyata yansımakta, edebiyatın her türünde eserler verilmektedir.

Kıbrıs Türk Edebiyatı, giderek daha yoğun biçimde bilimsel çalışmalara da konu olmaktadır. Zengin birikim, somut olarak Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi (1571 – 2017) adlı beş ciltlik esere de yansımıştır. (Bozkurt ve Karakartal 2019) 446 yıllık yazınsal birikimi, türler bağlamında (şiir, roman, öykü, tiyatro, anı-yaşantı, gezi, anlatı ve deneme) ele alan bu eser, edebiyat tarihi olduğu kadar, “edebiyat envanteri” niteliği de taşır. Eserde Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi aşağıdaki dönemlerde ele alınmaktadır:

A) Halk Edebiyatı

1. Osmanlı Dönemi (1571- 1978)
2. Osmanlı Dönemi Sonrası (1878 -)

B) Yazılı Edebiyat

1. Osmanlı (Divan Edebiyatı) Dönemi 1571-1875)
2. Yenileşme Dönemi (1875 – 1928)

3. Yerelleşme Dönemi (1928 – 1955)

4. Direniş Dönemi (1955 – 1974)

5. Çağcıl Dönem (1974 -)

Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi (1571 – 2017) ciltler itibarıyla şöyledir:

Birinci Cilt : Tarihçe - Halk Edebiyatı, Divan Edebiyatı, Tiyatro

İkinci: Cilt : Şiir 1 (1950 yılına kadar)

Üçüncü Cilt : Şiir 2 (1950'den 2017'ye)

Dördüncü Cilt : Roman

Beşinci Cilt : Öykü, Anlatı, Anı, Gezi, Deneme

KKTC ve Türkiye’de, Kıbrıs Türk Edebiyatı konusunda daha iyi tanınmasına da katkı yapan, giderek yoğunlaşan çalışmalar ve yayımlar vardır. Azerbaycan (İskenderzade 2008, Fikretqızı 2010) ile Özbekistan’da (Kahhar 2005; Taşpolatova 2009; Xudarbeyganovna 2018: 67 – 74; Sattarova 2018) da ilgi giderek çoğalmakta ve yayımlar yapılmaktadır.

Dünya’da iyi tanınıp bilindiği söylenemez ama bazı çalışmalar da görülmektedir. (Avrutina 2018: 45-50; Bakhshayesh 2018: 57 - 66) Polonya Krakow Üniversitesi’nde Kıbrıs Türk Edebiyatı Programı da açan Grazyna Zajac’ın çalışmaları örnek olarak verilebilir. (Zajac 2014 ve 2018)

1974 Barış Harekâtı ve bunun sonucu olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla sonuçlanan devletleşme süreci, varoluş savaşımını uluslararası topluma kabul ettirme bağlamında günümüzde de süregidiyor. Kıbrıs Türkleri’nin Varoluş Süreci’ne göre biçimlenen Kıbrıs Türk Edebiyatı için benzer saptama yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Ahmet Râik (1926) *Eski Şeyler*, Lefkoşa.
- AKGÜN, Sibel (2011) “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne Geçiş Sürecinde Kıbrıs Türk Aydınları ve Jöntürk Hareketi ile Olan İlişkileri (1865-1918), *History Studies*, Volume 3- 3, s.1-21.
- ANDI, Fatih (2000) “Kıbrıslı Bir Jöntürk, Ahmet Tevfik Efendi ve Çıkardığı Mizah Dergileri: Kokonoz (1896) ile Akbaba (1897)”, *Edebiyat Araştırmaları*, İstanbul, s.117-128.
- ATUN, Suna - FEVZİOĞLU, Bülent. (2001) *Kıbrıs Türk Halk Edebiyatında Destanlar ve Ağıtlar Üzerine Bilgiler-Belgeler-Araştırmalar* (3 cilt), Samtay Vakfı Yayınları, Gazimağusa- KKTC.
- ATUN, Suna (2005) *Kıbrıs Türk Hiciv Şiiri Antolojisi*, Samtay Vakfı Yayınları, Gazimağusa.
- AVROTİNA, Apollinaria (2018 “Osman Türkay Rusya’da,” *Üçüncü Uluslararası KIBATEK Kıbrıs Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları Sempozyumu Bildirileri*, 5-6 Mart 2018
- KKTC, Cilt 1, (Yay. Haz. İsmail BOZKURT - Nihal AĞAN SOLAK-Hüseyin EZİLMEZ), Kıbrıs Türk Edebiyatı Araştırma ve Tanıtma Projesi Yayını, İstanbul, 45 - 50.
- AZGIN, Fatma (1998) *Ulviye Mithat, Feminist Buluşma*, Lefkoşa.
- BAKSHAYESH, Javad Kamvar (2018) “Kıbrıs Kültür Ve Edebiyatının İran Kültür Ve Edebiyatındaki Yeri,” *Üçüncü Uluslararası KIBATEK Kıbrıs Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları Sempozyumu Bildirileri*, 5-6 Mart 2018.
- KKTC, Cilt 2, (Yay. Haz. İsmail BOZKURT - Nihal AĞAN SOLAK-Hüseyin EZİLMEZ), Kıbrıs Türk Edebiyatı Araştırma ve Tanıtma Projesi Yayını, İstanbul, s. 57 - 66)
- BATİSLAM, Dilek (2018) “Kıbrıslı Âşık Kenzi’nin Elif-nameleri”, *KISBÜ, Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, Sayı: I/2, Ocak , s.7-16.

-BOZKURT, İsmail (1996) “Kıbrıs Türkleri’nde Halk Edebiyatı Bakımından Destan Geleneği (The Epic Poem Tradition in Turkish Cypriot Literature from the Popular Literature Perspective),” *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi (Journal for Cyprus Studies)*, 2(1), s. 59–64.

-BOZKURT, İsmail (1998) “Kıbrıs Türk Edebiyatında Namık Kemal”, *Namık Kemal Sempozyumu Bildirileri*, DAÜ Fen-Ed. Fak. Yayınları, Gazimağusa, s.59-74.

-BOZKURT, İsmail (1998) “Kıbrıs Türkleri’nde İngiliz Sömürge Yönetimi’ne Karşı Destanlarla Direnme,” *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayını, Gazimağusa 1998, C. 4, S.1, s. 33 – 43.

-BOZKURT, İsmail (2015) *Kıbrıs Türk Halkı’nın Siyaset Kurumu Üzerine Deneme*, Zeytin Yayınları, Lefkoşa.

-BOZKURT, İsmail (2017) *Zirköy’den Mermertepe’ye Kıbrıs’ta Direniş ve Mücahitlik Yılları (1 Nisan 1955 – 1968 Baharı)* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

-BOZKURT, İsmail (2018) *Beştulum’dan Zirköy’e Bir Kıbrıs Çocukluğu ve İlkgençliği 1940 – 1963*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

-BOZKURT, İsmail – KARAKARTAL, Oğuz (Ed. Yard. Nihal SOLAK (2019) *Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi (1571-2017)* (Birinci Cilt: Tarihçe - Halk Edebiyatı, Divan Edebiyatı, Tiyatro; İkinci; Cilt Şiir 1, Üçüncü Cilt: Şiir 2, Dördüncü Cilt: Roman, Beşinci Cilt: Öykü, Anlatı, Anı, Gezi, Deneme), Kıbrıs Türk Edebiyatı Araştırma Ve Tanıtma Projesi Yayını, İlksan Matbaası- Ankara.

-*Çardak Dergisi*, Ekim 1955.

-DEDEÇAY, Servet Sami (1991) *Nazım Ali İleri, Hayatı Ve Eserleri*, Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa.

-DEMİRAĞ, Fikret – KANSU, Mehmet (1960) *İkinin Yaşamı*, Lefkoşa.

-DEMİRYÜREK, Meral (2009) “Gazetelerdeki Şiirler Bağlamında Kıbrıs Türk Edebiyatında II. Meşrûtiyet (1908-1909)”, *Kebikeç*, 27, s.57-78

-DOLMACI, Mustafa Ahmet (1993), *Çığır*, Halkın Sesi Ofset. Lefkoşa.

-EBEOĞLU, Nazif Süleyman (1942) *Beyrut Rıhtımlarında*, H. Cahit Kitabevi, Lefkoşa.

-EGEMEN, Salih (2006) *Kıbrıs Türklerinde Siyasal Liderlik*, Ateş Matbaası, Lefkoşa.

-EMİRCAN, Mehmet S. (1997) *Ulusal Varoluş Mücadelemiz – Şiirler -1, (Şiirler -2, 1997; Şiirler -3, 1997, Şiirler -4, 1998) Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını, Lefkoşa.*

-EZİLMEZ, Hüseyin (2017) “Kıbrıs'ta Basılan İlk Türkçe Oyun: Hicrân-ı Ebedî (1895) ve Kıbrıs'ta Geç Tanzimatçı Kuşak”, *Suna Atun'a Armağan*, Kibatek Vakfı Yayınları, Lefkoşa, s.90-123.

-FEDAİ, Harid (1985) “Bir Yıldönümü: 11 Aralık 1918,” *Yeni Kıbrıs*, Ocak 1985, Lefkoşa.

-FEDAİ, Harid (1993) *Kıbrıslı Âşık Kenzi Divanı, C. I (1989) C.II-III (1993)*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bak. Yayınları, Lefkoşa.

-FEDAİ, Harid (2000) *Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi, Şiirler*, (İlaveli İkinci Baskı), Lefkoşa.

-FEDAİ, Harid (2002) “Kıbrıs Türk Halkının İlk Mizah Gazeteleri: Kokonoz ile Akbaba”, *Kıbrıs Türk Kültürü-Bildiriler I*, Özyurt Matbaası, Ankara, s.149-154.

-FEDAİ, Harid (2005) “Kıbrıs Türk Yazınında İlklerden Bir Öykü: Bir Manzara-i Dil-Güşâ,” *Kıbrıs Türk Kültürü – Makaleler I*, Samtay Vakfı Yayınları, Lefkoşa, s. 103 – 115.

-FİKRETQIZI, Elmira (2010) *Osman Türkay'ın Poetik İrsi*, Kövser Neşriyyatı, Baku.

-GÖKMEN, Nuzaffer (Hikmet Afif MAPOLAR) (1935) *Kahraman Kaplan*, Lefkoşa.

-GÖKMEN, Nuzaffer (Hikmet Afif MAPOLAR). (1935) *Duman*, Lefkoşa.

-GÖKMEN, Nuzaffer (Hikmet Afif MAPOLAR). (1939) *Kasırğa*, Ergenekon Kitap Kulübü, 1944 (2. Baskı), Lefkoşa.

-GÖKMEN, Nuzaffer (Hikmet Afif MAPOLAR). (1942) *Meşale*, H. Cahit Neşriyat, Lefkoşa.

-GÖKMEN, Nuzaffer (Hikmet Afif MAPOLAR). (1943) *Mucize*, Milli Eserler Neşriyatı, Lefkoşa.

-GÖKMEN, Nuzaffer (Hikmet Afif MAPOLAR). (1945) *Altın Şehir*, Ergenekon Kitap Kulübü, Lefkoşa.

-GÜREL, Şükrü SİNA (1984) *Kıbrıs Tarihi (1878-1960)-Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*, Kaynak Yayınları, İstanbul-Ankara.

-GÜZEL, Tüge (2006) **Kıbrıs Türk Mizahında Fıkralar, Nükteler ve Halk Fıkralarının Tasnifi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Halk Bilimi Ana Dalı, Lefkoşa.

-Hasan Nef'i (1975) *Felaket*, İstanbul.

-IRKAD, Ulus (2014) *Baf'ta Ve Mağusa'da Yazdığı Şiirleriyle Kıbrıslı Türk Edebiyatında Hüseyin Irkad*, Khora, Lefkoşa.

-İSGENDERZADE, Elçin (2008), *Quzey Kıbrıs Yazarlarının Hekaye Antologiyası*, Vektor Naşlar Evi, Bakı.

-İSMAİL, Sabahattin - BİRİNCİ, Ergin (1987) *Kıbrıs Türkünün Varoluş Savaşında İki Ulusal Kongre Meclis-i Millî (1918)-Millî Kongre (1931)*, Lefkoşa.

-KABATAŞ, Orhan (2007) *Kıbrıs Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü*, Lefkoşa.

-KAHHAR, Tahir (2005) "Kıbrıs Türk Klasik Şiirinin Özbek Basınında Tanıtımı", *KIBATEK – YDÜ XI. Uluslararası Edebiyat Şöleni 27 – 28 Ekim 2005*, YDÜ- Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi Basımevi, Lefkoşa, s. 478 – 485.

-KARADAĞ, Metin (2007) *Kıbrıs Türk Halk Kültürü ve Halk Edebiyatı Kaynakçası*, Uluslararası Kıbrıs Ün. Yayınları, Lefkoşa.

-KARAKARTAL, Oğuz (2017) "Ahmet Mithat Efendi ve Doktor Hâfız Cemal Üzerine Bir Karşılaştırma," *Suna Atun'a Armağan*, KIBATEK Vakfı Yayınları, Lefkoşa.

-KAYA, Dinçer (2016) “Kıbrıs Türk Şiirinde Çığ Dönemi,” *Kıbrıs Yazıları*, 3.Baskı, TMT Derneği Yayınları, Lefkoşa, s.155-168.

-KAYA, Turhan (1998) “19. Asırda Kıbrıs'ta Bir Sultanü-ş Şuara: Hasan Hilmi Efendi”, *II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, 24-27 Kasım 1998, C.:III, Türkçe Bildiriler, Edebiyat- Sanat*, (Haz.: İsmail BOZKURT-Hüseyin ATEŞİN-M. KANSU), DAÜ-KAM Yayınları, Gazimağusa- KKTC, s.67-76.

-KAYTAZÂDE Mehmet Nazım (2004) *Yadigâr-ı Muhabbet* (Yeni Basım) Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Lefkoşa.

-*Kıbrıs Türk Ulusal Radyo ve Sahne Oyunları* (1973) Gençlik Spor ve Kültür İşleri Dairesi, Ergenekon Yayınları: 6, Bozkurt Matbaası, Lefkoşa.

-*Kıbrıs Türk Ulusal Sahne Oyunları* (1974) Gençlik Spor ve Kültür İşleri Dairesi, Ergenekon Yayınları:7, Halkın Sesi Matbaası, Lefkoşa.

-“Millî Tiyatromuz,” *Sünûhat*, 1908, Nr.99, 6 Teşrin-i Sâni, s.3

-*Mücahit Gazetesi*, 4 Aralık 1964.

-ONUŞ, Emin (2012) **Ahmed Tefvik Efendi'nin Tesalya Savaşı ile İlgili Yazıları ve Şiirleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa.

-ONUŞ, Emin (2015) “Kıbrıs'ta Bir Jöntürk: Ahmed Tefvik Efendi ve Şiirlerinde II. Meşrutiyet”, *Turkish Studies*, Volume 10/8, s.1723-1742.

-ONUŞ, Emin (2017) **Kıbrıs Türk Varoluş Mücadelesinin (1950-2016) Türk Edebiyatına Yansıması**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), KKTC Girne Amerikan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Girne. .

-ÖZOZAN, Beria Remzi (1967) “Ziya Gökalp ve Kıbrıs Türkleri”, *Türk Kültürü*, Sayı 60, Ekim, s.897-902.

-ÖZORAN, Beria Remzi (1971) “Kıbrıs'ta Türk Kültürü - Tanzimat Devrinde,” *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tedkikleri Kongresi (14-15 Nisan 1969)*, *Türk Heyeti Tebliğleri*, TKAE Yayınları, Ankara, s.159-165.

-SATTAROVA, Gülnaz (2018) “Kıbrıs Türk Edebiyatı'nın Özbekçeye Aktarılması ve Arındırılması”, *Üçüncü Uluslararası KIBATEK Kıbrıs Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları Sempozyumu Bildirileri*, 5-6 Mart 2018.

- *KKTC*, Cilt 1, (Yay. Haz. İsmail BOZKURT - Nihal AĞAN SOLAK-Hüseyin EZİLMEZ), Kıbrıs Türk Edebiyatı Araştırma ve Tanıtma Projesi Yayını, İstanbul, s. 315 – 317.

-SERDAR, Gülgün (1993) *Kıbrıs Türk Edebiyatında Kaynak Eserler*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa.

-*Söz Gazetesi*, 23 Ağustos 1928.

-TAMÇELİK, Soyalp ve KASAPOĞLU, Mustafa Kemal (2016) *Kıbrıs'ta Mizah Gazetesi Akbaba (Günümüz Türkçesine Aktarılması ve Değerlendirilmesi)*, Gazi Kitabevi, Ankara.

-“Tiyatro- Vatan yahut Silistire,” *Sünûhat*, Nr. 98, 22 Teşrin-i Evvel 1908.

-TAŞPOLATOVA, N. (2009) “Kıbrıs Türk Edebiyatında Millî Mücadele Konusu ve Onun Özbek Basınında Tanıtılması,” *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 19-25 Ekim 2008, KKTC, Cilt: I, Lefkoşa, s. 299-307.

-XUDERBEYGANOVNA, Marhabo Kuchkarova (2018) “Babahan Şerif Tercümesinde Mangal: Orijinal Ve Tercüme Metinlerin Karşılaştırmalı Tipolojik Analizi,” *Üçüncü Uluslararası KIBATEK Kıbrıs Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları Sempozyumu Bildirileri*, 5-6 Mart 2018

- *KKTC*, Cilt 2, (Yay. Haz. İsmail BOZKURT - Nihal AĞAN SOLAK - Hüseyin EZİLMEZ), Kıbrıs Türk Edebiyatı Araştırma ve Tanıtma Projesi Yayını, İstanbul, s. 67 – 74;

-YAKIŞ, Hüseyin (1984) “Kıbrıs'ta Kaybolanlar,” *Kıbrıs Postası Gazetesi*, 24 Ekim-18 Kasım 1986.

-YAŞIN, Mehmet (1994) *Kıbrıslı Türk Şiiri Antolojisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

-ZAJAC, Grazyna (2014) “Tureckojeyczna literatura cypryjska”, *Cypr dzieje literatura kultura Tom II*

-ZAJAC, Grazyna (2018) “Polonya’da Kıbrıs Türk Edebiyatı’na Dair İlk Kapsamlı Kitap Bölümü”, *Üçüncü Uluslararası KIBATEK Kıbrıs Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları Sempozyumu Bildirileri*, 5-6 Mart 2018.

- *KKTC*, Cilt 1, (Yay. Haz. İsmail BOZKURT - Nihal AĞAN SOLAK - Hüseyin EZİLMEZ), Kıbrıs Türk Edebiyatı Araştırma ve Tanıtma Projesi Yayını, İstanbul, s. 297 – 313..

